

شعر ایرانی

www.ketab.ir

محمّد باقر کافری

سازمان اسناد و کتابخانه ملی

به نام خدا

شعر پارسی

با بازیگری و ویرایش جدید

محمد کاظم کاظمی

صفحه آرایی :: زهرا صالح نژاد - کارگاه نشر سپیده باوران -

طراح جلد و مدیر هنری :: رضا باباجانی - استودیو دد -

نوبت چاپ :: ششم بهار ۱۴۰۰

شمارگان :: ۵۵۰ نسخه

چاپ :: مهشید

صحافی :: پارسیان

شابک :: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۷۷۴۶ - ۱۰ - ۳

www.ketab.ir

قیمت: ۹۰۰۰۰ تومان

- حق چاپ محفوظ است -

تلفن مرکز نشر و پخش :: ۳۲۲۲۲۲۰۴ - ۳۲۲۳۸۶۱۳ (۰۵۱)

دیگر مراکز پخش :: گسترش :: ۷۷۳۵۱۰۱۶ - ۰۲۱

ققنوس :: ۶۶۴۶۰۰۹۹ - ۰۲۱

چشمه :: ۷۷۷۸۸۵۰۲ - ۰۲۱

فهرست

- ۱۵..... یادداشت مؤلف
- ۱۹..... شعر فارسی در یک نگاه
- ۲۱..... شعر و عناصر آن
- ۲۴..... خاستگاه شعر فارسی و نخستین شاعران
- ۲۵..... سامانیان، اولین حامیان ادب فارسی
- ۲۶..... ویژگی‌های شعر دوره سامانی
- ۲۸..... رودکی، پدر شعر فارسی
- ۲۹..... فردوسی و شاهنامه
- ۳۱..... دوره غزنویان و رشد ادب مدحی
- ۳۳..... عنصری، فرخی و منوچهری، نمایندگان سه جریان
- ۳۵..... سلجوقیان و استبداد سیاسی و مذهبی
- ۳۶..... ویژگی‌های شعر سلجوقی و شاعران برتر آن
- ۳۹..... ناصر خسرو، شاعر عقیده

- سنایی، آغازگر عرفان..... ۴۱
- خیام، شاعر شک و حیرت..... ۴۳
- باباطاهر، محلی سرای عاشق..... ۴۴
- انوری، پیامبر مدیحه سرایان..... ۴۵
- پایان کار سلجوقیان و انتقال مرکزیت ادب فارسی به عراق..... ۴۸
- خاقانی شروانی، شاعر صبح..... ۵۰
- نظامی، داستان سرای تغزلی..... ۵۲
- عطار و منظومه های عرفانی..... ۵۳
- هجوم مغولان و توابع فرهنگی آن..... ۵۵
- ویژگی های کلی شعر فارسی در این دوره..... ۵۸
- مولانا، شاعری خارج از هنجار زمانه..... ۶۳
- سعدی، معلم عاشق..... ۶۶
- عبید زاکانی، نقاد شوخ طبع..... ۶۹
- دیگر شاعران بزرگ سده های نهم و دهم..... ۶۹
- حافظ، جامع شعر این دو قرن..... ۷۱
- تیموریان هرات و خیزش جدید فرهنگی..... ۷۴
- ویژگی های شعر دوره تیموری..... ۷۵
- جامی، شاعر دانشمند..... ۸۰
- مکتب وقوع، راهی برای بیرون شد..... ۸۱
- صفویان و گورکانیان..... ۸۳
- مکتب هندی..... ۸۷
- صائب، شاعر مضمون ساز..... ۹۰
- بیدل، مولانای مکتب هندی..... ۹۱
- واقف، غالب و حزین..... ۹۳
- سده دوازدهم، سرآغاز جدایی ها در قلمرو زبان فارسی..... ۹۳
- دوران رکود و بازگشت..... ۹۴
- مشروطیت و تجدید حیات شعر فارسی..... ۹۸
- بهار، شاعر چندبُعدی..... ۱۰۲

- ایرج میرزا و زبان سهل ممتنع ۱۰۳
- پروین، بانوی شاخص شعر فارسی ۱۰۴
- اقبال، شاعر مصلح ۱۰۴
- ماوراءالنهر و مصائب انقلاب اکتبر ۱۰۶
- افغانستان بعد از جدایی ۱۰۷
- پایان شعر مشروطیت در ایران ۱۱۰
- نیما و انقلاب او در شعر فارسی ۱۱۱
- برخورد شاعران با پیشنهادهای نیما ۱۱۴
- اخوان ثالث، راوی ناامیدان ۱۱۴
- احمد شاملو و شعر سپید ۱۱۶
- فروغ فرخزاد و تولدی دیگر ۱۱۷
- سپهری، مالک فطرت ۱۱۹
- منوچهر آتش، شصتین پنج شاعر ۱۲۰
- جریان‌های سیاسی و رمنلیک ۱۲۰
- شعر حجم ۱۲۱
- موج نو ۱۲۲
- شاعران دانشمند ۱۲۳
- شاعران کهن‌گرا و سنتی ۱۲۴
- شهریار، وارث سنتی حافظ ۱۲۴
- سایه، نماینده نوگرای حافظ ۱۲۵
- امیری و قهرمان، نمایندگان صائب ۱۲۵
- غزل نو و پیشگامان آن ۱۲۶
- سیمین بهبهانی ۱۲۶
- حسین منزوی ۱۲۷
- محمدعلی بهمنی ۱۲۷
- شعر پس از مشروطه در افغانستان ۱۲۸
- خلیلی، کهن‌گرای نواندیش ۱۳۰
- بلخی، انقلابی پیشرو ۱۳۰

- ۱۳۱..... آغاز نوگرایی در افغانستان
 ۱۳۲..... باختری، وارث نیما در افغانستان
 ۱۳۲..... نوگرایی در تاجیکستان
 ۱۳۳..... انقلاب اسلامی و شعرپس از انقلاب
 ۱۳۷..... علی معلم و راهی نو در مثنوی
 ۱۳۷..... احمد عزیزی، فوران خلایق
 ۱۳۸..... قیصر، شاعری جامع و متعادل
 ۱۳۸..... حسینی و نوعاشورایی
 ۱۳۹..... سلمان و غروبی زود هنگام
 ۱۳۹..... دیگر شاعران مطرح نسل انقلاب
 ۱۴۰..... در بیرون از مدار شعر انقلاب
 ۱۴۱..... شمس لنگرودی، شاعر محقق
 ۱۴۱..... صالحی و شعر گفتار
 ۱۴۲..... باباچاهی، فرم‌گرایی از جنوب
 ۱۴۳..... کلاهی و لبه تنهایی
 ۱۴۳..... شعر امروز افغانستان در سه حوزه جغرافیایی
 ۱۴۴..... عبدالقهار عاصی
 ۱۴۵..... در محیط مهاجرت
 ۱۴۵..... چند تن از شاعران مهاجر
 ۱۴۷..... پایانه
 ۱۴۹..... دفتر شعر
 ۱۵۱..... رودکی سمرقندی
 ۱۵۶..... منجیک ترمذی
 ۱۵۶..... رابعه بلخی
 ۱۵۷..... کسایی مروزی
 ۱۵۷..... ابوالقاسم فردوسی
 ۱۷۲..... فرخی سیستانی

۱۷۹	عنصری بلخی
۱۸۴	منوچهری دامغانی
۱۹۰	باباطاهر همدانی
۱۹۲	ناصر خسرو قبادیانی
۲۰۳	مسعود سعد سلمان
۲۰۶	عمر خیام
۲۱۰	سنایی غزنوی
۲۲۵	انوری ابیوردی
۲۳۵	جمال الدین محمد اصفهانی
۲۴۲	خاقانی شروانی
۲۵۳	نظامی گنجهای
۲۶۲	بابا افضل کاشانی
۲۶۳	فریدالدین محمد عطار
۲۶۸	مولانا جلال الدین محمد بلخی
۲۸۲	فخرالدین عراقی
۲۸۳	سعدی شیرازی
۲۹۱	سیف فرغانی
۲۹۴	امیر خسرو دهلوی
۲۹۷	ابن یمین فریومدی
۲۹۸	حافظ شیرازی
۳۰۹	فضل الله حروفی «نعمی»
۳۱۰	عبدالرحمان جامی
۳۱۲	وحشی بافقی
۳۱۵	محتشم کاشانی
۳۱۹	فیضی دکنی
۳۲۰	بهاء الدین عاملی (شیخ بهایی)
۳۲۲	طالب آملی
۳۲۴	کلیم همدانی

۳۲۵.....	غنی کشمیری
۳۲۶.....	صائب تبریزی
۳۲۲.....	عبدالقادر بیدل
۳۴۴.....	قتیل لاهوری
۳۴۴.....	سرمد کاشی
۳۴۵.....	طیب اصفهانی
۳۴۶.....	آذر بیگدلی
۳۴۶.....	هاتف اصفهانی
۳۵۲.....	قائمی شیرازی
۳۵۴.....	فروغی بسطامی
۳۵۷.....	ایرج میرزا
۳۵۹.....	اقبال لاهوری
۳۶۱.....	محمدتقی بهار
۳۶۵.....	فرّخی یزدی
۳۶۶.....	نیمایوشیج
۳۷۱.....	پروین اعتصامی
۳۷۳.....	محمد حسین شهریار
۳۷۶.....	خلیل الله خلیلی
۳۸۰.....	مهدی حمیدی شیرازی
۳۸۱.....	عماد خراسانی
۳۸۳.....	احمد شاملو (۱ . بامداد)
۳۹۳.....	فریدون مشیری
۳۹۵.....	سیمین بهبهانی
۴۰۰.....	هوشنگ ابتهاج (ه . ا . سایه)
۴۰۳.....	مهدی اخوان ثالث (م . امید)
۴۱۴.....	سهراب سپهری
۴۲۱.....	نادر نادرپور
۴۲۲.....	محمد قهرمان

۴۲۴	مهرداد اوستا
۴۲۵	منوچهر آتشی
۴۲۹	یدالله رؤیایی
۴۳۱	فروغ فرخ زاد
۴۴۶	منوچهر نیستانی
۴۴۷	طاهره صفارزاده
۴۴۹	بازار صابر
۴۵۲	محمد رضا شفیعی کدکنی (م . سرشک)
۴۵۸	حمید مصدق
۴۵۹	احمد رضا احمدی
۴۶۰	سید علی موسوی گرمارودی
۴۶۱	علی باباجاهی
۴۶۳	واصف باختری
۴۶۴	محمد علی بهمنی
۴۶۷	حسین منزوی
۴۷۳	گل رخسار صفی اوا
۴۷۴	شمس لنگرودی
۴۷۸	محمد باقر کلاهی اهری
۴۸۱	علی معلّم
۴۹۲	محمد رضا عبدالملکیان
۴۹۹	محمد علی عجمی
۵۰۰	فاطمه راکعی
۵۰۱	سید علی صالحی
۵۰۳	عبدالقهار عاصی
۵۰۶	حسن حسینی
۵۰۹	فرشته ساری
۵۱۳	احمد عزیزی
۵۲۰	قیصر امین پور

یادداشت مؤلف

این کتاب با این نیت فراهم آمده است که گزیده‌ای مختصر و در عین حال جامع از شعر فارسی باشد، همراه با سیری گذرا بر تحولات این شعر و آشنایی با سخنوران معروف یا تأثیرگذار آن. مخاطبان کتاب کسانی‌اند که بخواهند بدون نیاز به منابع گوناگون تاریخ ادبیات و دیوان‌ها و مجموعه شعرهای شاعران، با نمونه‌های برجسته شعر فارسی و سیر تحول آن آشنا شوند. از جانی این کتاب مکملی برای مجموعه آموزشی شعر روزنه است که پیش از این برای آشنایی با عناصر و سبک‌های شعر نوشته‌ام.

در بخش «شعر فارسی در یک نگاه» با اتکا به تصویری که در کتاب *روزنه* از شعر ترسیم شده و با معیارهایی که در آنجا به دست داده شده است، کوشیده‌ام که در پیچه‌ای به تحولات صوری و محتوایی شعر فارسی بگشایم و پیوند این تحولات را با وقایع تاریخی نیز دنبال کنم.

در بخش «دفتر شعر» نمونه‌هایی از آثار شاعران زبان فارسی را خواهید خواند. معیار اصلی انتخاب، قوت و کیفیت شعرها از نظر صوری و محتوایی بوده

است. ولی تا حد ممکن از همه دوره‌های تاریخی و همه گستره جغرافیایی شعر فارسی نمونه‌هایی آورده‌ام.

در این کتاب از شاعرانی نام برده‌ام؛ به شاعرانی به اختصار یا تفصیل پرداخته‌ام و از شاعرانی نمونه شعر نقل کرده‌ام. نیک می‌دانم که اولین بحث و نقد درباره این کتاب، معطوف به اسامی خواهد بود؛ این که چرا این شاعر در کتاب حضور دارد و آن شاعر حضور ندارد. در چاپ اول کتاب و در نقدهایی که در آن زمان بر کتاب مطرح شد هم چنین بود. صادقانه‌ترین توضیح این است که در همه موارد به دایره آگاهی و پسند شخصی خویش محدود بوده‌ام، هر چند کوشیده‌ام با مشورت و نظرسنجی از بعضی دوستان، از این دایره بیرون بیایم. به هر حال امیدوارم که شعرهای این کتاب دریچه‌هایی کوچک به جهان پهناور شعر این شاعران باشد و انگیزه‌ای شود برای مطالعه بیشتر در متون دیروز و امروز ادب فارسی که ضرورتی است برای شاعران جوان و علاقه‌مندان به شعر.

از کوتاه کردن شعرها پرهیز کرده‌ام، مگر در نمونه‌های اندکی که ناگزیر بوده‌ام و در هر مورد به آن اشاره کرده‌ام. آثار شاعران کهن بر اساس تاریخ درگذشت‌شان مرتب شده است و شعر شاعران متأخر و معاصر (از حوالی عصر مشروطه به بعد) بر مبنای تاریخ تولدشان. هم چنین سنوات کهن (قبل از مشروطیت) را با تاریخ قمری و سنوات بعد از آن را با تاریخ شمسی مشخص کرده‌ام.

همه شعرها با رسم الخط رایج امروز درج شده است. درباره آثار شاعران معاصر سطر بندی نیز مطابق اصل شعراست، مگر آنجا که روشن بوده که شاعر خود تأکیدی بر آن نداشته است. همچنین از نام نهادن بر شعرهای کهن که غالباً بدون نام‌اند، پرهیز شده است و در آثار معاصران نیز در نامی که شاعر بر شعر نهاده است، تصرف نکرده‌ام. در نمونه‌هایی که ذکر اسمی توضیحی برای شعری لازم شده است، آن نام را در قلاب نهاده‌ام.